

ИНТЕРКУЛТУРАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ИЗМЕЂУ ОСМАНСКОГ ЦАРСТВА И АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ

Немања Вукановић¹

Резиме

Иако се појам интеркултурализма јавио прије педесетак година, његови принципи могу се проучавати на било ком мјесту гдје се укрштају различите културе. Босна и Херцеговина одувјек је била мјесто различитих култура, неких устаљених и неких у транзицији. Аутор се у раду бави питањима интеркултуралног образовања посматраног у контексту образовних тенденција и динамизма, културних и демографских обиљежја народа, те политичких утицаја на подручју Босне и Херцеговине између Османског царства и Аустроугарске монархије. Циљ истраживања је да се истраже друштвене околности и специфичности образовања у посљедњим годинама владавине Османског царства и првим годинама владавине Аустроугарске монархије, те да се на основу тога утврди присуство интеркултуралног образовања на подручју Босне и Херцеговине. Проучавајући релевантне изворе и литературу, аутор је дошао до закључка да упркос јасно изнесеном циљу новоформираних аустроугарских власти, живот у условима неприхватања културних и других различитости није могао подстицати интеркултуралну осјетљивост. Интенционално и тенденционално урушавање културе, вјере и нације народа Босне и Херцеговине није ишло у прилог изградњи интеркултуралног идентитета.

Кључне ријечи: интеркултурално образовање, школство, Аустроугарска, Османско царство, Босна и Херцеговина.

¹ Немања Вукановић је дипломирани педагог, мастер разредне наставе и асистент Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци. Електронска адреса: nemanja.vukanovic@ff.unibl.org

Увод

Када се погледа у прошлост, уочиће се да је свијет саткан од различитих култура. Општепознато је да ријеч „култура“ има значење његовања, гајења, узгајања. Према томе, култура се у најопштијем смислу одређује као „све оно што су људи направили из себе и свијета, за разлику од природе као онога што је затечено, што расте само по себи“ (Pedagoška enciklopedija 1, 1989: 420). Као што биљка припада одређеном тлу, животиња одређеном подручју које је ограничено њеним инстинктима и нагонима, тако и човјек припада одређеном тлу и тло припада њему. Освалд Шпенглер (Oswald Spengler) идентификује људе који се вежу за родну земљу, а с друге стране постоје и културе које нису сматрале да по природи припадају одређеној површини земље и тако су мијењале своје станиште кроз миграционе процесе (нпр. досељавање Словена на Балканско полуострво у шестом и првим деценијама седмог вијека (Острогорски, 1970) .

Миграције утичу на промјену демографске слике свијета, тако да су већ одавно присутна мултикултурална (мултикултурна) друштва. Више као појам статичног значења, мултикултурализам подразумијева суживот више различитих култура на једном простору (Микановић & Поповић, 2016; Piršl, 2002; Puzić, 2007). Насупрот њему, у сфери образовања седамдесетих година прошлог вијека јавља се појам интеркултуралности, који по свом префиксу *интер* упућује на одређена дешавања међу културама, динамизам – у овом случају активности на пољу васпитања и образовања, а као посљедица културне разноликости имиграната у Европи. Тако, за разлику од мултикултурализма, интеркултурализам подразумијева однос или интеракцију између појединаца или група које припадају различитим културама размјењујући културне вриједности (Piršl, 2002; Puzić, 2007), без обзира на то да ли се ради о националним, вјерским, етничким, расним, класним или разликама у полу (Mrnjauš, 2013). У контексту интеркултуралности, размјена културних вриједности подразумијева равноправно учешће различитих култура (Previšić, 1996). Живот у мултикултуралном друштву треба да иде у правцу интеркултуралности, што значи да мултикултурализам не изједначавамо са интеркултурализмом. Интеркултурални односи базирају се на узајамном разумијевању, поштовању, прихватању културних вриједности с циљем изградње заједничке боље будућности.

Схватајући интеркултуралност као друштвени динамизам, намеће се закључак да је као такав неодвојиви дио васпитно-образовног процеса. Темељи интеркултурализма леже у породици и школи. Будући да је школа једна „од најмасовнијих и најорганизованијих друштвених институција која има посебну одговорност за развој и цјеловито формирање личности младих нараштаја“ (Поповић & Микановић, 2016: 24), сматра се да је управо она највише заслужна за подстицање интеркултуралних компетенција и интеркултуралне осјетљивости ученика. Образовање у служби развоја интеркултуралних компетенција усмјерено је ка поштовању других култура, умијећу успјешног комуницирања у мултикултуралном друштву и елиминисању етноцентричних ставова (Bugan, 1997; Bennett, 2004), те заједничком дјеловању у различитим ситуацијама уз равноправно учешће свих култура. С друге стране, интеркултуралном осјетљивошћу појединац постаје спреман да уочава различите погледе на свијет, прихватајући како сопствене, тако и културне вриједности других особа (Piršl, 2007).

Како би се потпуније разумјели образовни токови у Босни и Херцеговини на преласку из Османског царства у Аустроугарску монархију, у раду ће се укратко сагледати карактеристике народа Босне и Херцеговине у наведеном периоду, а више пажње посветити описивању образовних токова и динамизама са акцентом на интеркултуралност.

Методолошки оквир истраживања

Иако се интеркултуралност као концепт појавила прије педесетак година, не можемо рећи да проблеми интеркултуралности нису били присутни у прошлости. Босна и Херцеговина је мултикултурално друштво, држава која је одувijek била раскрсница различитих култура, земља коју обично називају „микросмосом Балкана“ (Malcolm, 2011). Иако је Босна и Херцеговина, несумњиво, мултикултурална земља, у овоме раду *проблем истраживања* јесте сагледавање просвјетног, културног, политичког и друштвеног живота народа Босне и Херцеговине посљедњих година владавине Османског царства и првих година владавине Аустроугарске монархије. Упркос тежњама Аустроугарске да сви становници буду заштићени и да имају једнака права на живот, вјеру и имање (Gavranović, 1973), те да заједно функционишу стварајући нови

друштвено-политички амбијент, створила се идеја за сагледавањем односа међу народима различитих вјерских, националних и културних обилежја. Према томе, *истраживачки предмет* овога рада јесте присуство интеркултуралног образовања у Босни и Херцеговини, као неодојивог дијела друштвено-политичких збивања сваке земље, у периоду између Османског царства и Аустроугарске монархије у наведеном периоду свог постојања.

Циљ овог истраживања јесте да се истраже друштвене околности и специфичности образовања у посљедњим годинама владавине Османског царства и првим годинама владавине Аустроугарске монархије, те да се на основу тога утврди присуство интеркултуралног образовања на подручју Босне и Херцеговине.

Задаци истраживања произлазе из циља и односе се на:

1. описивање присуства одређених народа, вјера, култура и политичког контекста на почетку владавине Аустроугарске монархије;
2. описивање образовних тенденција и интеркултуралности у образовању у овом периоду.

Дескриптивном методом појаве ће се приказати описно, док ће се аналитичком методом и методом вредновања валоризовати и утврдити одређене законитости сходно претходно наведеним задацима истраживања.

Народ и политички контекст у Босни и Херцеговини на почетку владавине Аустроугарске монархије

Босна и Херцеговина се четири вијека налазила под окупацијом Османског царства (Османлијско царство, Отоманско царство, Турско царство), тачније од 1463. до 1878. године. Тек шездесетих година 19. вијека почиње доба стварања нација, када ниједна вјера (нити нација) нема изразито значајну већину (Radušić, 2010). Пејановић (1955) наводи како је према процјенама (јер пописа није било прије доласка Аустроугарске) 1851/1852. године у Босни и Херцеговини живјело 400.000 православаца, 328.000 муслимана, 178.000 католика и 10.000 осталих грађана. Вјероисповијести су биле главна окосница за националну опередијељеност (Juzbašić, 2001), што значи да су се православци изјашњавали као Срби, муслимани као Муслимани (сада Бошњаци) и

католици као Хрвати. То указује на податак да су у Босни и Херцеговини били заступљени различити вјерски, а потом и национални идентитети. Посљедњих година владавине Османлија у Босни и Херцеговини било је 635.000 православаца, 382.000 муслимана, 180.000 католика и 183.000 припадника других вјероисповијести (Лакета, 2003). Обрад Лукић (2014) наводи како је босанскохерцеговачко друштво увијек било прожето духовним и политичким раздором, као центар источњачких и западњачких утицаја, мјесто супротстављених трију националних групација. Управо у таквом „шаренилу“ вјерских и националних стремљења, Бењамин Калај (Kállay Béni) заговара успостављање посебне национало-политичке структуре, елиминишући утицај сусједних држава, у првом реду Србије и Црне Горе (Juzbašić, 2001). Упоредо са развојем националних обиљежја, праве се значајни искораци и у културном погледу, који су се нешто касније преточили у удружења Српско културно-просвјетно друштво „Просвјета“, културно-просвјетно друштво „Гајрет“ и Хрватско културно-просвјетно друштво „Напредак“. Дакле, тежњу Бењамина Калаја ка стварању концепта јединствене босанске (земаљске) народности прекинуле су српска, хрватска и муслиманска удружења, која су промовисала ширење својих националних и културних идеја.

Образовне тенденције и интеркултуралност

Сасвим је јасно да је блискоисточњачка култура упловила у културу босанскохерцеговачког народа, али се није прокламовала на школском институционалном нивоу. Томе у прилог иде податак да у доба Османског царства у Босни и Херцеговини нису дјеловале јавне (државне) школе (Šušnjara, 2011). Образовање је било на веома ниском нивоу, тако да је „отварање школа и свако ширење писмености представљало одређени прогрес, без обзира чиме је било мотивисано“ (Илић & Михајловић, 2016). Иако су негдје постојале, школе су биле резултат личних залагања или приватних иницијатива и радиле су захваљујући материјалним могућностима грађана. Темелј каснијем школству из тога времена налазимо у средњовјековним самостанима, манастирима и цамијама (Bevanda, 2001; Рарић, 1987). Образовање у манастирима било је веома скромно, усмјерено на савладавање елементарног нивоа писмености и поука из вјере православне (Рарић,

1987). Одређени помак на пољу образовања среће се тек у 19. вијеку, у коме се догодило неколико значајних искорака – *Хатишериф од Гилхане* из 1839. године, 1846. године доноси се одлука о оснивању основних јавних школа и 1856. године *Хатихумајун*, султанов реформаторски акт. Тада се појављује *Закон о просвјети* (или *Закон о школама*) (Вогіћевић, 1965). Посебан значај имају *Хатишериф од Гилхане* и *Хатихумајун*, који су заступали равноправност и слободу вјероисповијести. Тада су се почеле отворати конфесионалне школе Срба и римокатолика, чије трошкове рада није покривала држава. У српским и католичким школама учио се матерњи језик, док се у муслиманским вјерским школама учио турски језик (Ћурић, 1965). Одлуком из 1846. године, која је прокламовала отварање јавних школа, највећу корист имали су припадници исламске вјерске заједнице и већ су ту у неравноправан положај стављени различити вјерски сљедбеници (Вогіћевић, 1965). *Закон о школама*² из 1869. године, који је донесен на локалном нивоу, није ишао у прилог хришћанима. Законом је прописано да дјеца уче турски језик и већина садржаја учења била би у духу османске државе и исламске вјере. Због побуне хришћана што би њихова дјеца учила турски језик, што би ишла заједно са муслиманском и била васпитавана у духу Османлија и тиме се асимиловала у османску културу, Закон није ступио на снагу. Као још један од разлога наводи се и слабљење Османског царства и недостатак финансијских средстава за рад јавних школа. До доласка Аустроугарске монархије, посљедњих година владавине Османског царства, дјеловале су српске (Илић & Михајловић, 2016), католичке и муслиманске школе. Из ове подјеле види се да су једино српске школе имале национално обиљежје у свом имену, док су остале назване по вјерском обиљежју. У годинама реформских процеса увидјели су се недостаци конфесионалних школа, па су се отвориле руждије (тридесетак у Босни и Херцеговини), свјетовне школе, које због доласка нове власти нису успјеле остварити свој циљ.

Година 1878. представља крај владавине Османског царства и доласак Аустроугарске монархије на простор Босне и Херцеговине. Већ прве године видјело се да је нова власт намијенила врло мало новца

2 Gesetz über den allgemeinen Unterricht vom 25. Džemaziul ahir 1285 (1869). *Sammlung* 1878–1880, I, 285–309.

за образовање у новој средини (Крушевац, 1960), али та чињеница оправдава се намјером аустроугарских власти да смире тадашње становништво због доласка нових окупатора. Нова власт већ првих година најављује промјене у образовању по узору на европске центре (*Bosansko-hercegovacke novine*, 1878). Тако се интензивније почиње разматрати питање образовања у школама. Планира се отварање основних школа за дјецу свих конфесија, у којима би се учило читање, писање и аритметика. Недостатак се огледао у неквалификованим наставницима, а као рјешење указало се довођење наставника са стране и постепено школовање потребног кадра. У новим школама учио се хрватски језик са латиничним и ћириличним писмом и елементарни њемачки језик. Вјерско образовање није било у саставу ових школа, јер је циљ нових власти био да образовање буде у интерконфесионалним (општинским, комуналним) школама, без вјерског конзерватизма, који би својим оквирима гушио све друге области образовања (Vrankić, 1998). Осим у Сарајеву, општинске школе су школске 1880/1881. године отворене и у Бањој Луци, Травнику и Бихаћу (Parić, 1972; Vrankić, 1998). Школе још увијек нису биле обавезне, а властима је наложено да обухват дјеце буде што већи, посебно оне која су муслиманске оријентације³. Објашњење за овај навод налазимо у потреби аустроугарских власти да што више „разбију“ исламска увјерења и код ученика пробуде што већу интеркултуралну осјетљивост, у првом реду ка култури Двојне монархије. Кроз школу се развијао култ Аустроугарске монархије. Настава је свакодневно почињала пјевањем химне-царевке (Папић, 1972). У уџбеницима је величана нова власт, навођено је како је 1878. године у домовини осванула љепша зора и боља будућност. Бењамин Калај нарочито је наглашавао јединство босанске државе, истичући како националне идеје не треба спроводити у школама, те како треба створити „босанску нацију“ (Шкипина, 2020: 27). Епске пјесме и текстови са националним обиљежјима се избјегавају. Велики проблем се од самог почетка јавио у погледу ангажовања учитеља и изградње државних школских зграда. Наредбом Земалске владе да се у јавним школама настава одвија на хрватском језику и латиничном писму, настала је општа побуна српског становништва. Како би се смирила нетрпељивост, умјесто хрватског

3 Circularerlass der Landesregierung in Sarajevo vom 6. juni 1879, Nr. 8876 pol., wegen Errichtung von Elementarschulen, *Sammlung* 1878–1880, I, 310–311.

језика уводи се тзв. земаљски језик,⁴ са латиничним и ћириличним писмом, тако да се новом одлуком у интерконфесионалним школама почињу употребљавати оба писма. Муслиманско становништво користило је латиницу, јер је властима био циљ да их удаље од српског живља и што више приближе сљедбеницима католичанства. Број народних основних школа у 1892/1893. години повећан је на 148, у поређењу са 1883/1884. годином, кад их је било само 42 (Шкипина, 2020). Конфесионалне школе су и даље постојале, а власти су њихово постојање толерисале како би задржале мир, тј. спријечиле отпор. Новим властима највише су сметале српске школе, јер су понајвише његовале национални идентитет (Илић & Михајловић, 2016), који је сметао новој управљачкој идеологији. Српским школама прекидале су се све везе које стижу из Србије или Русије. Радиле су у веома отежаним условима, углавном финансирањем од стране имућнијих људи (појединаца) из српске заједнице.

Закључна разматрања

У посљедњим годинама владавине Османског царства и првим годинама владавине Двојне монархије евидентно је да је Босна и Херцеговина била мјесто укрштања различитих култура, источњачке и западњачке. Укупан број становника посљедњих година износио је 1.380.000, од чега је најбројније било православно становништво. Иако је мултикултурализам статичан појам, који „подразумијева миран суживот различитих етничких, културних, вјерских заједница“ (Микановић & Поповић, 2016: 180), Босна и Херцеговина у овом периоду није представљала мултикултурално друштво. Њени становници често су се груписали на различите стране због држава које су имале различите интересе према Босни и Херцеговини и народу који у њој живи, у првом реду Аустрији, Француској, Великој Британији, Русији, Италији, Пруској, Русији, Србији и Црној Гори (Radušić, 2008). Радушић (2008) наводи како у народу влада стереотип да се становништво у Босни и Херцеговини мрзи вијековима, те да су немире међу становницима подстицале Русија и Аустроугарска. За

4 Erlass des gemeinsamen Ministeriums vom 12. September 1879, Nr. 4479 B. H., betreffend den Unterricht in der Landessprache mit lateinischen Schriftzeichen, *Sammlung* 1878–1880, I, 317.

вријеме владавине Османлија у Босни и Херцеговини је било 95%–97% неписменог становништва (Илић & Михајловић, 2016; Шкипина, 2020). То указује на чињеницу да политички утицај Османског царства није био искључиво усмјерен на образовање босанскохерцеговачке младежи и да Османлије нису имале развијену стратегију другачијег школског система. Због увида да царство слаби, посљедњих деценија рађају се идеје за реформе школства. За разлику од пређашњих окупатора, доласком новог окупатора на перфидан начин се покушавају прокламовати идеје сопствене државе. Учитељи, учбеници, методика почивају на оданости Аустријској монархији. Нова аустријска власт на тлу Босне и Херцеговине налази конфесионалне школе, које по својој намјени искључују интеркултуралне и међурелигијске релације, али истовремено заговара отварање државних школа, у којима се назире контуре интеркултуралног приступа образовању. Међутим, због наметања језика, писма, културе, предавача и других обиљежја нове власти, народ често диже побуне, тако да се идеја о интеркултуралном функционисању образовног система тадашње Босне и Херцеговине не спроводи у дјело. „Различита вјерска осјећања и неједнака национална стремљења становништва у Босни и Херцеговини нису могла довести до неких патриотских идеала који би били заједнички становништву и који би представљали неку озбиљнију подлогу васпитној дјелатности“ (Илић & Михајловић, 2016: 148). Поставља се питање колико је уопште могуће у немултикултуралном друштву остварити интеркултуралне образовне циљеве. Форсирањем хрватског језика и латиничног писма давана је посебна подршка католичким школама, иако је исказивано неповјерење према мушким школама у којима су радили фрањевци, које су касније прерасле у државне. За разлику од њих, форсирале су се и финансијски потпомагале школе часних сестара, које су опет биле оријентисане ка католичком становништву. Слабији отпор се пружао ка муслиманским школама, зато што њихов програм није толико угрожавао интересе као програм српских школа, али је крајњи циљ био исти – конфесионалне школе свести на минимум и све подредити Двојној монархији. Књиге и наставна средства који су стизали из Русије и Србије спаљивани су због бојазни од јачања српске идеологије. Захваљујући људима који су били на положају и подржавали српску идеологију, у српским школама се ипак примјењивао правопис Вука Стефановића Караџића и Ђуре Даничића (Илић & Михајловић, 2016). Иако

је циљ јасно постављен, живот у условима гдје појединци или групе не прихватају једни друге због културне припадности, поријекла или стила живота, не може подстицати интеркултуралну осјетљивост. Тенденциозно урушавање културе, вјере и нације народа Босне и Херцеговине није ишло у прилог изградњи интеркултуралног идентитета који се огледа у „прихватању постојећих и нових културних елемената, повећању ширине и дубине виђења, већем саморазумијевању, самоприхватању и самопоуздању, повећаној отворености и флексибилности и повећаној креативности која омогућује суочавање с новим изазовима“ (Ким, 1991, према: Роровић & Микановић, 2019: 17). Немар Османског царства према школству и изражене тенденције Аустроугарске монархије за креирање образовања по моделу сопствене идеологије, поставиле су темељ и оставиле посљедице на данашње друштво Босне и Херцеговине. Даља истраживања би се односила на сагледавање интеркултуралности у току цјелокупне владавине Аустроугарске монархије, потом интеркултуралности између два свјетска рата, као и у периоду након Другог свјетског рата, када се тежило југословенству.

Извори

- Nezvanično: Pogled u budućnost (12. 9. 1878). *Bosansko-hercegovačke novine*, 1.
- Sammlung der für Bosnien und die Herzegowina erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen 1878–1880*, I. Band, Wien, 1880.

Литература

- Bennett, M. J. (2004). Becoming interculturally competent. *Toward Multiculturalism: A Reader in Multicultural Education*. Intercultural Resource Corporation, 62–77. http://workstory.s3.amazonaws.com/assets/541825/DMIS_Model_Reading_original.pdf
- Bevanda, M. (2001). *Pedagoška misao u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941*. Filozofski fakultet.
- Bogićević, V. (1965). *Istorija razvitka osnovnih škola u Bosni i Hercegovini u doba turske i austrougarske uprave (1463–1918)*. Zavod za izdavanje udžbenika BiH.

- Byram, M. S. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters Ltd.
- Vrankić, P. (1998). *Religion und Politik in Bosnien und der Herzegowina (1878–1918)*. Brill.
- Gavranović, B. (1973). *Bosna i Hercegovina u doba austrougarske okupacije 1878. godine*. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Илић, М., Михајловић, Т. (2016). *Историја националне педагогије*. Филозофски факултет у Бањој Луци; ППГД „Комесграфика“ д. о. о.
- Juzbašić, D. (2001). Nekoliko napomena o etničkom razvitku u Bosni i Hercegovini. *Prilozi*, 30, 195–206. <https://iis.unsa.ba/wp-content/uploads/2019/09/30-Prilozi-%C4%8ClanciiPrilozi-D%C5%BEevadJuzba%C5%A1i%C4%87.pdf>
- Лакета, Н. (2003). *Трагом предака*. Арт плус.
- Лукић, О. (2014). *Књижевна критика Младе Босне*. Необјављена докторска дисертација. Филозофски факултет. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8132/Disertacija9347.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
- Микановић, Б., Поповић, К. (2016). Интеркултуралне компетенције наставника основне школе. *Радови Филозофског факултета – часопис за хуманистичке и друштвене науке*, 18, 179–194.
- Крушевац, Т. (1960). *Сарајево под аустро-угарском управом, 1878–1918*. Музеј града Сарајева.
- Malcolm, N. (2011). *Bosna: kratka povijest*. Buybook.
- Mrnjaus, K. (2013). Interkulturalnost u praksi – socijalna distanca prema „drugacijima”. *Pedagogijska istraživanja*, 10(2), 309–323. <https://hrcak.srce.hr/file/191500>
- Острогорски, Г. (1970). *Византија и Словени*. Просвета.
- Рапић, М. (1972). *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878–1918)*. Veselin Masleša.
- Рапић, М. (1987). Српско и хрватско školstvo u Bosni i Hercegovini do 1878. *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine II*, Posebna izdanja, LXIX/18, 63. ANUBiH.
- Pedagoška enciklopedija I* (1989). Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Пејановић, Ђ. (1955). *Становништво Босне и Херцеговине*. Научна књига.
- Пирšl, Е. (2002.). Suradnja škole i nevladinih udruga u interkulturalnom odgoju i obrazovanju. *Međunarodni standardi, nacionalne politike*

- i lokalni resursi u promicanju obrazovanja za ljudska prava.* Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Piršl, E. (2007). Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije. *Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, 275–292. Hrvatsko pedagoško društvo.
- Popović, K., Mikanović, B. (2019). *Interkulturalne kompetencije nastavnika i učenika.* Filozofski fakultet u Banjoj Luci.
- Поповић, К., & Микановић, Б. (2016). Интеркултурална осјетљивост ученика основне школе. *Наша школа*, 1–2, 23–38. <https://0.7251/NSK1601023P>
- Previšić, V. (1996). Sociodemografske karakteristike srednjoškolaca i socijalna distanca prema nacionalnim i religijskim skupinama. *Društvena istraživanja*, 5(5–6), 859–874.
- Puzić, S. (2007). Interkulturalno obrazovanje u europskom kontekstu: analiza kurikuluma odabranih europskih zemalja. *Metodika* 15, Vol. 8, 2, 373–389. http://idiprints.knjiznica.idi.hr/440/1/M%202007_15%20Puzi%C4%87%20-%20Croatian.pdf
- Radušić, E. (2008). Stereotipi o mržnji među narodima – britanski konzuli o ruskoj i austrijskoj politici u Bosni i Hercegovini u drugoj polovini XIX stoljeća. *Historijska traganja*, 2, 227–241. https://iis.unsa.ba/wp-content/uploads/2019/09/historijska_traganja_2.PREDAVANJA-EdinR.pdf
- Radušić, E. (2010). Nacionalne ideje i nacionalni razvoj u Bosni i Hercegovini 19. stoljeća – od vjerskog prema nacionalnom identitetu. *The History of Yugoslavia in the 20th Century*. http://www.associationforhistory.net/pdf/documents/beograd2009_edin_radusic.pdf
- Ђурић, Х. (1965). *Школске прилике муслимана у Босни и Херцеговини 1800–1878.* Научно дело.
- Шкипина, Д. (2020). *Сталешке организације учитеља у Босни и Херцеговини на размеђу 19. и 20. вијека (Утицај на развој школства и педагошких идеја).* Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.
- Šušnjara, S. (2011). Školovanje ženske djece u BiH u vrijeme osmanske okupacije 1463–1878. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 60 (4), 527–542. <https://hrcak.srce.hr/file/121565>

INTERCULTURAL EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN-BETWEEN THE OTTOMAN EMPIRE AND THE AUSTRO-HUNGARIAN MONARCHY

Nemanja Vukanovic

Abstract

Although the notion of interculturalism was introduced into the scholarly world some fifty years ago, its principles can be studied at every intersection of different cultures. In that sense, Bosnia and Herzegovina presents a place of constant mixture of cultures, both permanent and transitory. The paper deals with the issues of intercultural education viewed within the context of educational trends and dynamism, of cultural and demographic characteristics of ethnicities, as well as political influence exerted on Bosnia and Herzegovina by the Ottoman Empire and by the Austro-Hungarian Monarchy. The research aims at investigating into social circumstances and specificities of education in the last years of the Ottoman rule and the initial years of the Monarchy rule, with a view to determining the traces of intercultural education in the territory of Bosnia and Herzegovina. By studying relevant sources and literature, the author has drawn a conclusion that despite the clearly defined goal of the Austro-Hungarian authorities towards intercultural sensitivity in society, the life under the circumstances of non-acceptance of cultural and other diversity could not support the idea. In other words, the intentional collapse of the respective culture, creed, and ethnic designation of the peoples of Bosnia and Herzegovina thoroughly opposed the idea of building intercultural identity.

Keywords: *intercultural education, schooling system, Austro-Hungarian Monarchy, Ottoman Empire, Bosnia and Herzegovina.*

ИНТЕРКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЕ МЕЖДУ ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИЕЙ И АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ МОНАРХИЕЙ

Неманя Вуканович

Резюме

Хотя понятие интеркультурализма возникло около пятидесяти лет назад, его принципы можно изучать в любом месте, где пересекаются разные культуры. Местом разных культур, устоявшихся и переходных, всегда была Босния и Герцеговина. В статье автор рассматривает вопросы интеркультурного образования, обсуждаемые в контексте образовательных тенденций и динамики, культурных и демографических особенностей народов, а также политических влияний в районе Боснии и Герцеговины между Османской империей и Австро-Венгерской монархией. Целью исследования является изучение социальных обстоятельств и особенностей образования в последние годы правления Османской империи и первые годы правления Австро-Венгерской монархии, а также определение наличия интеркультурного образования на территории Боснии и Герцеговины. Изучая соответствующие источники и литературу, автор пришел к выводу, что, несмотря на четко сформулированную цель вновь сформированных австро-венгерских властей, жизнь в условиях неприятия культурного и иного разнообразия не может способствовать межкультурной чувствительности. Преднамеренный и тенденциозный крах культуры, религии и нации народов Боснии и Герцеговины не способствовал построению интеркультурной идентичности.

Ключевые слова: *интеркультурное образование, школа, Австро-Венгрия, Османская империя, Босния и Герцеговина.*
